

ЗАКАРПАТТЯ ЯК ВАЖЛИВА ЛАНКА СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОСОЮЗОМ

У статті досліджена важлива роль Закарпатської області як зв'язуючої ланки у співробітництві України з ЄС, а також вплив цього процесу на розвиток регіону.

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, Програми Сусідства.*

Питання значимості Закарпаття у співробітництві України з ЄС на сьогодні є дуже **актуальним**, оскільки спільні українсько-євросоюзівські проекти втілюються саме на території Закарпатської області. Вона бере участь майже у всіх проектах ЄС стосовно України, що позитивно впливає на розвиток регіону.

У статті автор ставить перед собою **завдання** дослідити:

- стан розроблення спільних українсько-євросоюзівських програм щодо співробітництва на території Закарпатської області;
- реалізацію спільних проектів на території регіону;
- їх вплив на розвиток Закарпатської області;
- основні проблеми, що виникають у співробітництві України з ЄС.

На сьогодні ці питання в певній мірі є дослідженими, але через постійні зміни у законодавстві є необхідність проводити нові дослідження. Питаннями щодо здійснення співробітництва України з ЄС на Закарпатті займаються спеціальні установи. До них можна віднести такі: управління з питань євроінтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму обласної державної адміністрації, ТОВ «Закарпатське обласне агентство із залучення інвестицій та господарського

розвитку територій», Центр українсько-угорського розвитку, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України в м. Ужгороді та інші установи. Серед науковців, які працюють над проблемами поглиблення співробітництва регіону з країнами ЄС, ґрунтовними дослідженнями вирізняються: І. Артёмов, В. Гоблик, Р. Офіцинський, Й. Торпої та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останніх років Україна стала активним учасником європейських інтеграційних процесів. Розширення Євросоюзу є важливим фактором, що має позитивне стратегічне значення та об'єктивно відкриває нові можливості для співробітництва. Наближення ЄС до українських кордонів надає доступ до найбільшого єдиного ринку в світі, а також модернізує співробітництво України з новими членами Євросоюзу.

Особливе місце в розвитку прикордонного співробітництва України посідають західні області. Важливу роль у цьому регіоні займає Закарпатська область, яка перебуває під значно більшим впливом факторів інтернаціоналізації суспільно-економічного життя порівняно з іншими областями. Основними умовами розвитку цього процесу є: сприятливе гео економічне розташування Закарпатської області, яка межує з Угорщиною, Словаччиною, Румунією та Польщею, має набутий досвід прикордонних зв'язків, вищу, порівняно з іншими областями України, питому вагу інтеграційної інфраструктури, відносно високий рівень ринкової культури закарпатців. Це обумовлено значною мірою факторами поведінкового стереотипу, економічної інформації та набутих економічних знань мешканців області.

Також важливу роль у стимулюванні цих процесів відіграють і такі неекономічні чинники, як: наявність національно споріднених етнічних груп у сусідніх країнах, належність у минулому до єдиного регіону,

розділеного через певні історичні обставини політичним кордоном [8].

Географічна близькість країн Європейського Союзу не тільки спонукає Закарпатську область займати активну позицію у вирішенні прикордонних проблем, але й надає великі можливості здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, використовуючи досвід країн-сусідів, своєчасно реагувати та прогнозувати вплив тих чи інших євроінтеграційних чинників на розвиток держави в цілому. Завдяки реалізації проектів технічної допомоги в Закарпатті стає можливим практичне використання світового досвіду, запровадження інструментів успішного розвитку. Важливим є те, що Закарпаття має великий внутрішній потенціал для відпрацювання складових механізму інтеграційних процесів.

Як відомо, сусідні території Польщі, Словаччини, України, Угорщини та Румунії мають усталені ще з кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття традиції транскордонної співпраці, зокрема участі з 1993 року у функціонуванні Міжнародної асоціації «Карпатський єврорегіон». За роки незалежності України на рівні регіону зроблено важливі кроки щодо ефективного використання цих можливостей, запровадження нових форм, які б відповідали реаліям теперішнього часу.

У 2006 році Закарпатська область визначила транскордонне співробітництво одним із найважливіших пріоритетів розвитку, про що зазначено в Регіональній стратегії розвитку області до 2015 року, яка затверджена Закарпатською обласною радою 3 скликання (рішення № 206 від 28 грудня 2006 року) [7].

У зв'язку з проведенням адміністративно-територіальних та політичних реформ у прикордонних країнах всі економічні питання та повноваження були передані органам самоврядування. Таким чином, виникла необхідність здійснити оновлення існуючих угод та підписання нових. У період 2004 – 2006 рр. підписано низку двосторонніх угод між Закарпатською

областю та прикордонними регіонами, зокрема 15 березня 2005 року підписано угоду по співробітництво з Пряшівським самоврядним краєм (Словаччина), 24 жовтня 2006 року підписано угоду про торговельно-економічне співробітництво з Кошицьким самоврядним краєм (Словаччина), 24 червня 2006 року підписано угоду з Саболч-Сатмар-Березькою областю (Угорщина). Більшість угод підписані з метою об'єднання зусиль в проектному менеджменті.

У процесі постійних політичних змін як на національному, так і на регіональному рівнях, активними гравцями в сфері вирішення соціально-економічних проблем стають громадські організації, які постійно нарощують потенціал та досвід роботи в сфері проектного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, формують розгалужені та дієві партнерські мережі, активно співпрацюють з органами влади щодо реалізації галузевих програм. У Закарпатській області створені агентства регіонального та місцевого розвитку (Хустське агентство розвитку "Хуст-Європа-Центр", Агентство місцевого розвитку Іршавщини, Агентство господарського розвитку туристичної зони "Солотвино", Тячівське агентство підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу, АРР «Закарпаття» та інші). На території області функціонують міжнародні організації, зокрема: Міжнародна соціація інституцій регіонального розвитку «МАІРР», Фонд розвитку транскордонного співробітництва, створені українсько-польський та українсько-угорський центри. Зазначені структури мають великий потенціал здійснення діяльності, спрямованої на поліпшення соціально-економічного розвитку області, враховуючи велику зацікавленість міжнародних донорських організацій надати підтримку Закарпатській області як "зовнішньому регіону" Європейського Союзу [4].

Значного імпульсу для активізації транскордонного співробітництва на західному кордоні країни надає

розширення формату співпраці шляхом впровадження Європейським Союзом нових Програм Сусідства (Угорщина-Словаччина-Україна, Польща-Білорусь-Україна, Україна-Румунія-Молдова, Румунія-Україна). В рамках цих програм важливим елементом є поєднання інструментів використання структурних фондів «INTERREG» (фонди, що функціонують в країнах Європейського Союзу), програм «PHARE» (програми передвступної допомоги) та програм TACIS та CADSIS (програми зовнішньої допомоги, які функціонують в країнах колишнього Радянського Союзу, в тому числі в Україні).

У листопаді 2003 року була затверджена Стратегія та Індикативна програма з прикордонного співробітництва TACIS, відповідно до якої Закарпатська область визначена як цільовий регіон у 4-х програмах, а саме: Програма Сусідства: «Угорщина-Словаччина-Україна», «Польща-Україна-Білорусь», «Румунія-Україна» та CADSIS. Відповідно до Індикативної програми бюджетні роки впровадження Програм Сусідства – 2004-2006 [1].

Особливо важливим чинником розвитку для Закарпатської області є те, що якщо у програмах «Польща – Україна – Білорусь» та «Україна – Румунія», крім неї, беруть участь також і інші області України, то у програмі «Україна – Угорщина – Словаччина» Закарпаття є єдиним регіоном України, який може бути її учасником.

Ці програми мають значний потенціал для розробки широкої прикордонної співпраці та поліпшення транскордонних зв'язків з державами ЄС. Співпраця областей-учасниць євро регіонів ведеться і в рамках міжнародних організацій – Асоціації європейських прикордонних регіонів, Асамблеї європейських регіонів, Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи, різними інституціями тощо. Організаційні заходи щодо започаткування програм сусідства передбачали створення спільних комітетів, спільних технічних секретаріатів для кожної програми. Відповідальними за підготовку

спільного програмного документу Єврокомісією та Урядом України визначено Міністерство економіки з боку України на національному рівні та облдержадміністрації цільових територій на регіональному рівні. В результаті цієї роботи розроблені спільні програмні документи та механізми управління та реалізації для кожної з програм [9].

Можна визначити такі перші успішні проекти Програм Сусідства від Закарпатської області:

- розробка і впровадження транскордонної соціально-медичної реабілітаційної програми для дітей – представників національних меншин і соціально не захищених верств населення (Мукачівська обласна дитяча лікарня);
- проект словацько-української транскордонної співпраці у сфері туризму (Неприбуткова організація “Панонія”);
- комплексне дослідження можливостей використання біомаси в угорсько-словацько-українському прикордонному регіоні (Агентство регіонального розвитку і прикордонного співробітництва “Закарпаття”);
- розробка угорсько-українського комплексного плану розвитку протипаводкового захисту і водного господарства в басейнах Берег та ріки Боржава (Закарпатське обласне виробниче управління по меліорації і водному господарству – Закарпатоблводгосп);
- проект сприяння підприємництву уздовж словацько-українського кордону (Асоціація розвитку малого і середнього бізнесу та інновацій “Ужгород – XXI вік”);
- будівництво регіонального Туристично-інформаційного центру в Закарпатській області (Українсько-угорський центр регіонального розвитку);
- створення Центру українсько-польських ініціатив в м.Ужгород (Фонд розвитку транскордонного співробітництва та Міжнародна Асоціація інституцій регіонального розвитку «МАІРР») [6].

Підписання угоди про спрощення візового режиму в 2007 р. можна також вважати одним із позитивних

результатів довготривалого співробітництва України з ЄС, оскільки не лише високопосадовці та економічні суб'єкти зможуть відчувати ефект цієї угоди, але й інші українські громадяни. Але потрібно врахувати той факт, що конкретними виконавцями таких угод є самі країни-члени ЄС, тому на практиці видача віз не є однаковою.

Вищенаведені результати демонструють активізацію транскордонного співробітництва на практиці. Враховуючи те, що у 2006 році Закарпатська область вперше брала участь у координації та прийнятті рішень щодо спільних програм, то можна сказати, що результати вражаючі.

Для забезпечення необхідного рівня зовнішньо-економічних зв'язків та транскордонного співробітництва, створення умов для вільного спілкування місцевого населення прикордонних районів області та суміжних держав значна увага приділялась питанням розвитку прикордонної та митної інфраструктури, відкриттю нових та реконструкції діючих пунктів переходу, вдосконаленню режиму їх роботи та доведенню їх до відповідних вимог міжнародних стандартів:

- збудовано та відкрито міжнародний пункт пропуску „Малі Селменці – Велке Слеменце” на українсько-словацькому кордоні;

- розпочалося будівництво міжнародного пункту пропуску „Солотвино – Сігету Мармаціей” на українсько-румунському кордоні;

- порушено питання реконструкції пунктів пропуску „Вилок” та „Лужанка” на українсько-угорському та пункту пропуску „Дяково” на українсько-румунському кордонах;

- розпочато переговорний процес щодо будівництва пункту пропуску „Соломоново - Чіерна” на українсько-словацькому кордоні [5].

Щодо пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні, то до них відносяться проблеми розвитку інфраструктури,

економіки, навколишнього середовища та сільської території, туризму, соціальної та культурної інтеграції.

Згідно зі Стратегією розвитку транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні “Карпати 2004-2011” стратегічними завданнями розвитку пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні є такі:

- **стратегічні завдання розвитку інфраструктури** (створення умов для вільного руху людей, товарів, послуг і капіталу в Карпатському регіоні, використання новітніх технологій у сфері комунікацій, інтеграція комунікаційної інфраструктури усіх прикордонних територій у єдину транскордонну мережу);
- **стратегічні завдання розвитку економіки** (ефективне використання внутрішніх ресурсів регіонів (економічного потенціалу, наукових і технічних ідей, людських і фінансових ресурсів), зокрема використовуючи механізм транскордонного співробітництва, створення умов, що сприяють зростанню внутрішніх і зовнішніх інвестицій, створення технопарків, здійснення інших інноваційних заходів, що просувають використання новітніх технологій; розробка і реалізація спільних програм з подолання безробіття в регіоні, уникнення взаємної конкуренції на ринку праці);
- **стратегічні завдання розвитку навколишнього середовища та сільської території** (розробка та реалізація єдиної біосферної політики в Карпатському регіоні, екологічна регенерація басейнів рік та запровадження системи їх інтегрованого менеджменту на всій території Карпатського регіону, забезпечення сталого виробництва екологічно чистих продуктів);

- **стратегічні завдання розвитку туризму** (розвиток туристичної інфраструктури Карпатського регіону до європейських стандартів на основі використання існуючої бази та створення нових об'єктів, розвиток спільних туристичних продуктів та вдосконалення інституціональної та інформаційної інтеграції, підвищення туристичної привабливості регіону шляхом реставрації і подальшого збереження культурних і історичних пам'яток);
- **стратегічні завдання розвитку соціальної та культурної інтеграції** (захист, відродження та активне використання спільної специфічної історичної, соціальної та культурної спадщини усєї території Карпатського транскордонного регіону; удосконалення інформаційного обміну, зокрема створення інформаційної мережі, координація програм соціальної безпеки і захисту соціально не захищених верств населення, розвиток співробітництва між організаціями національних меншин) [8].

Незважаючи на позитивні фактори транскордонного співробітництва, є чимало негативних внутрішніх факторів, які негативно впливають на співпрацю України з її сусідами. До цих негативних факторів належать:

- професійна неготовність регіональних органів державної влади адекватно сформулювати і включити в порядок денний найважливіші питання транскордонної співпраці, через спільні проекти під керівництвом ЄС;
- усталене зловживання службовим становищем як природного тла протікання будь-якого суспільного явища;
- проблема нелегальної міграції у країни ЄС через територію Закарпатської області, які

в основному походять з Центральної Азії, Північного Кавказу та Африки;

- трудова міграція закарпатців за кордон і заповнення вітчизняного ринку праці громадянами бідніших країн;
- правові та сезонні переливи населення, які зумовлені відсутністю достатньої кількості робочих місць удома та низьким рівнем оплати праці, а також звужений «соціальний аспект» оновлених інвесторами підприємств [3].

Висновки. Підбиваючи підсумок, можна зазначити, що Закарпаття дійсно є зв'язною ланкою у співробітництві України з ЄС, оскільки саме в цьому регіоні здійснюється активна транскордонна співпраця, надаються транзитні послуги, реалізуються інвестиції. Можна також зазначити, що ЄС надає значну допомогу у вирішенні спільних прикордонних проблем, що дає змогу ефективно вирішити практичні питання. Але для ефективної співпраці між нашою державою і сусідніми країнами потрібно передусім уніфікувати законодавство України стосовно транскордонного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія / І.В.Артёмов. — Ужгород: Ліра, 2009. — 520 с.
2. Гоблик В. Туристично-рекреаційний ресурс Закарпаття як об'єкт транскордонного співробітництва / Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м. Ужгород, 24 –25 травня 2007 р.) / відп. ред. І.В. Артёмов. — Ужгород: Ліра, 2007. — 456 с.
3. Офіцинський Р. Типові перешкоди у транскордонному співробітництві сучасного Закарпаття /

Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м. Ужгород, 24–25 травня 2007 р.) / відп. ред. І.В. Артьомов. – Ужгород: Ліра, 2007. – 456 с.

4. Торпої Й. Успішні транскордонні туристичні проекти в Карпатському євро регіоні / Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м. Ужгород, 24–25 травня 2007 р.) / відп. ред. І.В. Артьомов. – Ужгород: Ліра, 2007. – 456 с.

5. Токар П.В. Оцінка громадянами стану міждержавної та прикордонної співпраці за нових правил Шенгенського простору (соціолого-політологічний аналіз проблем українсько-угорського кордону) / Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.1. – Ужгород: Ліра, 2009.

6. Товт М. Нелегальна транзитна міграція та біженці на новому східному кордоні ЄС //Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: Збірник наукових праць / (відп. ред. І.В.Артьомов). – Ужгород: Ліра, 2007.

7. <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-73312-V-Uzhhorodi-vidkryly-pershe-v-Ukraini-predstavnytstvo-Prohramy-prykordonnoho-spivrobitnytstva-IEISP>

8. <http://www.smbusiness.uzhgorod.ua/filelib/sou/p32.pdf>

9. http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Economics/13_1_opko.doc.htm

O. Kuprij. Transcarpathia as an important link of Ukraine-EU cooperation.

The article examines the importance of the Transcarpathian region as a binder component in the Ukraine-EU cooperation and its impact on regional development.

Key words: *cross-border cooperation, Neighborhood Programs.*

Е. Куприй. *Закарпатье как важное звено сотрудничества Украины с Евросоюзом.*

В статье исследованы значение Закарпатской области как связующего компонента в сотрудничестве Украины с ЕС, а также влияние этого процесса на развитие региона.

Ключевые слова: *трансграничное сотрудничество, Программы Соседства.*